

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2024

No 4

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 882 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 30-aprelda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Organizational Behavior and Leadership.....	10
Ibrokhim Gulomov	
Baliqchilikda klasterlarini tashkil etishning nazariy asoslari	18
Olim Murtazayev, Muydinov Olim Bekmuratovich	
Оценка состояния привлечения инвестиций в сферу туризма Узбекистана и механизмы управления	24
Арзиматов Бобирмирзо Зокирджон угли	
Biologik aktivlar buxgalteriya hisobni milliy va xalqaro standartlarga muvofiq takomillashtirish masalalari ...	27
Axmadaliyeva Zebo Abduxalimovna	
Aholi yashash joylarida yong'in risklarini bartaraf etish xizmatlardan foydalanish imkoniyatlari	32
Aziz Zikriyoev	
O'zbekistonda ilmiy darajali kadrlar tayyorlash tizimi boshqaruvining tashkiliy tuzilmasi va vazifalari	40
Beknaeva Shaxnoza Vladimirovna	
Mintaqaviy turizmning iqtisodiyot rivojlanishiga ta'siri (O'zbekiston turistik xizmatlar bozori misolida)	45
D. B. O'roqova	
Qishloq xo'jaligi mahsulotlarini ko'paytirishning asosiy yo'llari	50
Ibrohimov Boburmirzo Baxtiyor o'g'li, Sayfiddinov Sarvarbek Anvarbek o'g'li	
Sanoat korxonalarining aksiyalar bozoridagi faoliyati tahlili: muammolar va yechimlar	55
Igitov Jurabek Kuzibekovich	
Qurilishda modernizatsiya va diversifikatsiya qilish asosida yangi ishlab chiqarish quvvatlarini oshirish	63
Islamov Ozodjon	
Sanoat korxonalari innovatsion salohiyatini oshirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish yo'llari	67
J. K. Boymurodov	
Mamlakatda yashil iqtisodiyotni rivojlantirish yo'nalishlari	72
Kadixodjayeva Nilufar Raxmatullayevna	
BlokchEYn texnologiyalari yordamida raqamli iqtisodiyotni o'zgartirish	77
Karabayev Rustam Zafarovich, Saitkamolov Muxammadxo'ja Sobirxo'ja o'g'li	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida zamonaviy mehnat bozorining rivojlanishi	84
Layli Mirzayeva	
Xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirishda investitsion resurslardan samarali foydalanish mexanizmlari	88
Luiza Komilovna Xaydarova	
Umumta'lim muassasalari sonining ekonometrik tahlilini pedAgogik metodlar yordamida amalga oshirish	93
Ravshanova Muhayyo Maxmanazarovna	
O'zbekiston tarixiy shaharlarida turistik faoliyati shakllanishi va ularni boshqarishning nazariy asoslari	98
Meliqulov G'ayrat Abdug'afforovich	
Iqtisodiy rivojlanish va ilmiy tadqiqot rivojlanishining havo ifloslanish darajasiga ta'siri	105
Murodullayev Kamoliddin Sherzod o'g'li, Sadibekova Bibisora Djapparovna, Turdiqulov Farrux Ravshanjon o'g'li	
Hududlarni rivojlantirish va "yashil iqtisodiyot"ni shakllantirishning ekologik muammolari	110
Maxkamov Saidafzal Saidkamol o'g'li, Yigitaliyeva Dilnavo Mansurjon qizi	
Ekoturizm obyektining tasniflanishi va alohida xususiyatlari	116
Qodirov Azizjon Anvarovich	
Mamlakatimiz oliy ta'lim tizimida sifat menejmentidan foydalanishning konseptual asoslari	121
Saidqulova Firuza Farmonovna	
Bo'lajak iqtisodchilarning kasbiy kompetensiyalari	125
Shukurova Marifat Xodjiakbar qizi	
Ta'limning bosqichlari va ularning inson kapitalini shakllantirishdagi ahamiyati	129
To'rayeva Hurriyat To'yqulovna	

Hududlarda to'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb etish dasturini amalga oshirishda marketingni rivojlantirish yo'llari	136
Xamidov O. X., Tojiyeva A. F.	
Investitsiyalar marketingining strategik aspektlari.....	143
Xodjamberdiyeva Dilnoza Bahtiyorovna	
Xorijiy investitsiyalarni jalb etishda investitsion muhit jozibadorligini oshirishga nazariy qarashlar	149
A. Bektemirov, A. A. Abdurahmonov	
Qishloq xo'jaligi raqobatbardoshligini oshirishning ilg'or xorij tajribasi	154
Abdulloev Asliddin Junaydullayevich, Ochilov Narzullo Fayzulloyevich	
Sanoat ishlab chiqarish tizimining investitsion xususiyatlari.....	159
Yodgorova Xalima To'liqinovna	
Turizm sohasi uchun yuqori malakali kadrlarni tayyorlashda davlat va xususiy sherikchilikning o'zaro bog'liqligi tahlili.....	165
Raxmatov Adxam Itolmasovich	
Mamlakatimizda turizm tashkilotlari faoliyatini qo'llab-quvvatlash maqsadida marketing instrumentlari orqali samarali tizim yaratish.....	169
Suyunova Kamilla Baxromovna	
Qishloq xo'jaligida agrokimyo xizmatlar ko'rsatishning iqtisodiy samaradorligini oshirish yo'llari	173
Tabayev Azamat Zaripbayevich	
Yashil iqtisodiyotga investitsiyalarni jalb qilishni faollashtirish muammolari	178
Xomitov K. Z., Masharipova S. R.	
Considerations on the Problem of Illegal Migration and Human Trafficking	183
Azamatova Gulmira Bayirbekovna, Otarbayeva Guljan Kobeyevna	
Sustainable Development and Environmental Economics in Uzbekistan: A Focus on Carbon Pricing and Renewable Energy	186
Muhammadiyev Po'latjon Ilhomjon o'g'li, Urganbayeva Dilnoza Toxtasinovna	
The use of Digital Technologies in the Provision Of Utilities to the Population	192
Mamanazarov Oybek Shomurodovich, Inoyatova Durdona Shoxaydarovna, Alijonov Jamshid Alijon o'g'li	
The Current State of the Digital Economy in the Agrarian Sphere: Problems and Solutions	196
Babadjanov Abdirashid Musayevich	
Behavioral Theory of the Firm.....	201
Egamberdieva Oydin Abror qizi	
The Role of Information Technologies in Increasing the Capitalization of Commercial Banks	207
Egamova Makhfurat Esanovna	
Финансовые риски в исламском финансировании для внедрения в Республики Узбекистан	211
Абдуллоев Фуркат Олимджонович	
Совершенствование методологии экспертизы инвестиционных проектов	216
Бекимбетова Гулнора Маратовна	
Методические подходы к формированию механизмов стратегического управления развитием химической отрасли.....	223
Бибутова Шахло Саъдуллаевна	
Меры по снижению доли теневой экономики в стране.....	228
Махмудова Юлдузхон Бахромжон кизи, Сафаров Гиёсиддин Абдуллаевич ўғли	
Формирование национальной инновационной системы – одна из приоритетных задач повышения конкурентоспособности Республики Узбекистан	232
Н. М. Махмудов, А. А. Алиев, З. А. Мирзоев	
Мониторинг и анализ современного состояния и развития промышленности в Узбекистане.....	237
Назарова Раъно Рустамовна, Исмоилова Малика Дилшодовна	
Цифровая платформа как инструмент трансформации бизнес-процессов.....	243
Раупов Жамшид Рашидович	
Роль применения ключевых показателей эффективности труда на предприятиях.....	249
Рахматуллаева Шахноза Хамидовна	

Влияние цифровой трансформации на инвестиционную привлекательность Узбекистана.....	255
Саитхамолов Мухаммадхожа Сабирходжа угли, Маркабаева Жансая Айбек кызы	
Организация и координация методической помощи при управлении педагогическими кадрами	261
Хакимова Майя Юрьевна	
Интеграция узбекистана в мировое экономическое содружество путем унификации бухгалтерского учета на основе МСФО	266
Зарипова Саёхат Зафаровна	
Tijorat banklari tomonidan investitsiya loyihalarini moliyalashni rivojlantirish imkoniyatlari.....	271
Abduqodirova Ozoda Anvarjon qizi	
Tijorat banklari tomonidan jismoniy shaxslarga ajratilgan kreditlarning joriy tahlili.....	276
Abdusalomov Jaxongir O'ktam o'g'li	
Globalashuv sharoitida mamlakatimizda sug'urta bozorini raqamlashtirishning ahamiyati	282
Anvarova Z.	
The Role of Parents and Teachers in Promoting a Healthy Lifestyle in Children.....	286
Axtamov Djamshed Baxromovich	
A Study of the Importance of Green Economy in Uzbekistan Sustainable Economic Development and its Measurement Indicators in Relation to Environment.....	291
Ataniyazova Maksuda Baltayevna, Tairova Zarnigor Mammot qizi	
Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobot tuzishning zarurligi.....	296
Avazov Iloxom Ravshanovich	
Foydani soliqqa tortish obyekti sifatidagi iqtisodiy tarkibi.....	301
Axrorov Zarif Oripovich	
Surxondaryo viloyatida aholining uy-joy bilan ta'minlanganlik darajasini tahlili.....	309
Ibragimov Qobil To'xtamishovich	
Review of Methodological Approaches to Enterprises Financial Condition Analysis.....	314
Ismailova Maxbuba Mirxalilovna	
Innovatsion rivojlanish sharoitida xizmat ko'rsatish sohasini tasniflanishining nazariy va ilmiy asoslari.....	319
Masharipova Manzura Alimbayevna	
Korxonalarda benchmarking strategiyalarini qo'llashning ijtimoiy-iqtisodiy mexanizmlari.....	325
Narziyeva Dilafiruz Muxtorovna	
Davlat budjetining soliqsiz daromadlari shakllanishini takomillashtirish yo'llari.....	330
O'ktamova Nargiza Narzulla qizi	
Mamlakatimizda sanoat ishlab chiqarishi korxonalarining rivojlanish holati tahlili.....	334
Olimov Maqsudjon Komiljon o'g'li	
Moliyaviy natijalar to'g'risidagi hisobotni moliyaviy hisobotning xalqaro standartlar talablari asosida tuzish.....	339
Pardayeva Zulfizar Alimovna	
Raqamlashtirish sharoitida qo'shma korxonasi faoliyatining tahlili.....	343
Rashidov Jamshid Xamidovich	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning rivojlanishida oilaviy tadbirkorlikning o'rni.....	348
Raximov Baxromjon Ibroximovich, Saloxiddinov Zuxriddin Nuriddin o'g'li	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida xizmat ko'rsatishning ilmiy asoslari.....	352
Suyunov Asror Baxtiyorovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida telekommunikatsiya sohasini rivojlantirish ilmiy asoslari.....	356
Toshmatov Salohiddin Zayniddinovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida innovatsiyalarni joriy etishning huquqiy masalalari.....	360
Turg'unov Saloxiddin Jamol o'g'li, Mirzayeva Mohidil Vohidovna	
Zamonaviy sharoitlarda korxonalarning moliyaviy baqarorligini yaxshilash masalalari	366
Usmanova Guljahon Ulug'bek qizi	
Franshizalarni jalb qilishda davlat boshqaruvi tizimida marketing tadqiqotlarining ahamiyati	371
Xodjayev Anvar Rasulovich	

Transport Decarbonization Strategy.....	377
Yarashova Vasila Kamalovna, Muradov Bekzod Xidirnazar ugli	
Temir yo'l transportida ishlab chiqarish faoliyatining iqtisodiy samaradorligini oshirish	382
Yermatova Dilnoza Axmadjonovna	
Iqtisodiyotda davlat ishtirokini qisqartirish va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish istiqbollari	387
Yuldashev Xusniddin Abdullayevich	
Issiqlik ta'minoti xizmatlarini ko'rsatish samaradorligi va sifatini baholash ko'rsatkichlari tizimi	390
Abdulaziz Abdumo'minovich Matro'ziyev	
Issiqlik ta'minoti xizmatlari sifatiga ta'sir etuvchi omillar va ularni baholash	394
Abdulaziz Abdumo'minovich Matro'ziyev	
Jismoniy shaxslarning mol-mulkiga soliq solishni takomillashtirish.....	399
Abdullayev Zafarjon Alijonovich, Zaydullayev Abduhabib Boliqul o'g'li	
Sug'urta tashkilotlarida hisob siyosatini ishlab chiqishning ahamiyati.....	404
Abduraimova Maftunaxon Axmatovna	
Bank risklarini boshqarishning xalqaro tajribalari.....	409
Abdurasulov Jaxongir Abduvaliyevich	
Tadbirkorlik subyektlari ijtimoiy ma'sulligini ta'minlash mexanizmining amal qilish darajasi	416
Bayisbayev Javlon Nurlanovich	
Qishloq aholisining qishloq xo'jaligida bilim va innovatsiyalarni o'zlashtirishga ta'sir etuvchi omillarni iqtisodiy baholash (Samarqand viloyati misolida).....	421
Bozorova Lobar Nuralevna	
Направления совершенствования инновационных стратегий в деятельности промышленных предприятий	427
Дониерова Зухрабону Алишер кизи	
Mol-mulk solig'ining korxonalar faoliyatiga ta'siri.....	432
Qudiyarov Kishibay Ramatullayevich	
Banklar reytingini aniqlash va barqarorligini ta'minlashning ustuvor yo'nalishlari.....	438
Maxmudov Omon Tuxtayevich	
Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida tijorat banklarining aktiv va passiv operatsiyalarini innovatsion usullar orqali boshqarishni takomillashtirish	442
Mo'minova Ma'suda Baxtiyarovna	
Auditorlik tekshiruvini dasturiy ta'minot asosida tashkil etish: muammo va yechimlar.....	447
Nazarova Kamola Sattoral qizi	
Ishlab chiqarish infratuzilmasini rivojlantirishning davlat tomonidan tartibga solish konsepsiyasi.....	453
Normurodov Xusan Eshmaxmatovich	
O'zbekiston Respublikasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning ahamiyati hamda uni rivojlantirish istiqbollari.....	460
Nurullayeva Shaxnoza, Saydullayeva Saodat	
Tijorat banklari inson kapitali samaradorligini baholashda KPI ko'rsatkichlaridan foydalanish mexanizmlari	467
Turaeva Mastura Kurbanovna	
Сущность и особенности инвестиционно-строительного процесса	471
А. Бектемиров, Б.М. Абдувалиев	
Tijorat banklarida muammoli kreditlarni boshqarishning dolzarb masalalari.....	478
Saidov Hayotjon Raxmatulloyevich	
Tijorat banklarida kredit operatsiyalari hisobini takomillashtirish.....	482
Sa'dullayeva Asalxon Muzaffarovna	
Ko'p tarmoqli fermer xo'jaliklarining raqobatbardoshlikni baholash usullari	485
Abdulloyev Asliddin Junaydullayevich, Teshayev Mirolim Djumayevich	
Tadbirkorlik subyektlarida soliq yukini optimallashtirish mexanizmi	490
To'xsanov Qudratillo Nozimovich	

Davlat sektorida ichki audit tadbirlarini umumiy rejalashtirish Xamidova Z. U.	495
Aholi moliyaviy savodxonligini oshirish va uning ahamiyati..... Xudayarova Xurshida Abdunazarovna	501
Kambag'allikni qisqartirishning xorijiy mamlakatlar tajribasi..... Xudoyberdiyev Jamshid Juraboy o'g'li	505
Oliy ta'lim muassasalarida buxgalteriya hisobi va ichki auditni takomillashtirish..... Shaymatova Nargiza Ashurovna	511
Raqamli iqtisodiyot sharoitida sug'urta xizmatlari..... Shodmonova Odina G'ofur qizi	516
Fuqarolar davlat pensiya ta'minoti tizimining amaldagi holati tahlili..... Sholdarov Dilshod Azimiddin o'g'li	520
Aholiga bank xizmatlari ko'rsatishning ijtimoiy ahamiyati..... Eldor Uskanov	525
Innovatsion boshqaruvning ilg'or xorijiy tajribalari Yusupova Jamila Karamatdinovna	530
Neft-gaz korxonalari moliyaviy-iqtisodiy faoliyati natijalari tahlili ("O'ZBEKNEFTGAZ" AJ misolida) Umurzoqov Jamoliddin Sherbekovich	534
Korxonalarda savdo marketing faoliyati samaradorligini baholash..... Sobirov Azizbek Avzbekovich	541
Moliyaviy firibgarliklarga qarshi kurashishda raqamli texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari..... Gadaev Ismat Yadgarovich	548
Hududlarda islom iqtisodiyoti tamoyillari asosida amalga oshirilgan investitsion loyihalar: to'siqlar va yechimlar Irgasheva Gulbahor Sodiqovna	551
O'zbekistonda investitsiyalardan samarali foydalanish asosida oziq-ovqat sanoati samaradorligini oshirish yo'llari..... Kobilova Nasiba Xurramovna	554
Foreign Economic Relations as a Factor of Effective Functioning of the Economy Bakhodurova Sulkhiya Azizkhodjaevna, Li Marina Rudolfovna, Mukhtarova Donata Ravshanbekovna, Romashkin Roman Anatolyevich	561
Modern Approaches to the Organization and Development of the Consumer Services Market..... Musyeva Shoira Azimovna	566
Ishlab chiqarish siklini qisqartirishning iqtisodiy samaradorligi..... Odina Nabiyeвна Tuychiyeva, Nazarova Latofat Toirjon qizi	570
Asalarichilik mahsulotlari bozorida marketing strategiyasini amalga oshirish..... Rashidova Xadicha Tursunalievna	575
Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida bank faoliyatini iqtisodiy-matematik modellashtirish yo'llari Raxmanov Mexridin Sindarovich	581
Korporativ boshqaruv amaliyoti bo'yicha hisobot tuzish bo'yicha xorijiy tajriba..... Tashmatov Rustam Xusanovich	586
Iqtisodiyotda davlat ishtirokini qisqartirish va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish istiqbollari Yuldashev Xusniddin Abdullayevich	592
Iqtisodiyotda turizm o'rnini statistik baholash uslubiyoti..... Zilola Jumanova	595
Финансовые риски в исламском финансировании для внедрения в Республики Узбекистан Абдуллоев Фуркат Олимджонович	602
Блокчейн-технология и информационная безопасность в цифровой экономике Узбекистана..... Кадиров Алишер Исмаилович	607
Цифровая платформа как инструмент трансформации бизнес-процессов Раупов Жамшид Рашидович	611

O'zbekistonda zamonaviy kabel va sim mahsulotlari ishlab chiqaruvchi korxonalar faoliyatiga nazar.....	617
Rashidova Odina Olimjon qizi	
Современные тенденции развития валютных отношений в Узбекистане	622
Камалов Камолатдин Кахрамонович	
Sug'urta sohasining O'zbekiston iqtisodiyotidagi o'rni	626
Sharobiddinov Akramjon Goyibbayevich	
Kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirishning xorij tajribasi va undan O'zbekistonda foydalanish yo'nalishlari	630
Fayziyeva Aziza Azamat qizi	
Modeling the Stackelberg strategy in a linear model (linear city) Hotelling.....	635
Musayeva Shaira Azimovna, Usmonova Dilfuza Ilkhomovna	
Mulkning kapitallashuvi darajasini iqtisodiy jihatdan amalga oshirish samaradorligini baholash uslublari.....	644
Norboyev Odil Abrayevich	
Tijorat banklarining kredit portfelini amaliy holati va ekonometrik tahlillari: ATB "Aloqabank" misolida.....	649
Norov Akmal Ruzimamatovich, Norova Nozima Nabiyeвна	
O'zbekistonda "yashil iqtisodiyot" muhitida kreditlash va moliyalashtirish imkoniyatlari	654
Taxir Urkinbayev	
Budjet tashkilotlarida ichki nazorat tizimini tashkil qilishning xususiyatlari.....	658
Abduraxmanov Ramazon Abdullayevich	
Chinese Commercial Banks Experience in Asset Diversification	663
Uktamova Nozima Narzulla kizi	
Sanoat taraqqiyotida ishlab chiqarish korxonalarini ustuvor rivojlantirish istiqbollari.....	667
Yadgarov Akram Akbarovich	
Анализ деятельности коммерческих банков Узбекистана по кредитованию физических лиц.....	673
Базарова Нигора Равшановна	
Mahalliy va xorijiy investitsiyalarni jalb etishning innovatsion jarayonlarga ta'sirini baholash.....	684
Bobobekov Ergash Abdumalikovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida innovatsiyalarning iqtisodiy samaradorligini oshirish yo'llari	689
Kuziyeva Nargiza Ramazanovna, Xusanov Faxriddin Jamoliddin o'g'li	
Tashqi mehnat migratsiyasi.....	694
O. N. Djurayev	
Raqamli iqtisodiyotda sanoat tarmog'ining davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanishini baholash	699
Otaboyeva Dildora	
Nobank kredit tashkilotlarining moliyaviy xizmatlari sifatini oshirishning xorijiy mamlakatlar tajribasi	705
Raimov Xurshid Muxtorovich	
Tijorat banklarida moliyaviy injiniringni qo'llash istiqbollari	711
Saipnazarov Sherbek Shaylavbekovich	
O'zbekiston Respublikasi moliya bozorida tijorat banklari faoliyati: muammo va yechimlar	716
Toymuxamedov Ibroxim Rixsiboevich, Jumaev Islombek Akram o'g'li	
Agrar ta'lim tizimida boshqaruv samaradorligini oshirish yo'llari	723
Boltayev Nurali Shiramatovich, Beglayev Uchqun Xurramovich, Abdiyev Izzat Risqiboyevich	
O'zini o'zi band qilgan shaxslardan olinadigan soliqlarni takomillashtirish orqali yashirin iqtisodiyotni jilovlash masalalari	731
Davranov Iskandar Jumayevich	
Iqtisodiy konsentratsiyalarni tartibga solish va nazorat qilishni takomillashtirish.....	738
Luqmanov Sharifxon A'zam o'g'li	
Role of Private and Public Kindergartens in Early Childhood Development	744
Makhmudova Munisakhon Abbos qizi	
"Yashil" enegriya quvvatlarini barpo etish iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash asosi sifatida.....	749
Muminova Elnoraxon Abduraimovna, Umarova Dilnoza Oybek qizi	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarda CVP-tahlilni tashkil etishning muammoli jihatlari	754
Qlichev Baxtiyor Pardayevich	

Korxonada likvidlik riskini minimallashtirish orqali uning moliyaviy barqarorligini saqlab qolish	759
Latipova Shaxnoza Maxmudovna	
Развитие международных торгово-экономических связей Республики Узбекистан	766
Ким Татьяна Валерьевна, Гофуржонов Шахрибону Бахромжон кизи	
Kapital qurilishni boshqarish samaradorligini oshirishning dolzarb masalalari	774
A. Bektemirov, M. U. Sarimsoqov	
O'zbekiston mehnat bozorida yoshlarning ish bilan bandlik darajasini oshirish.....	780
Mambetjanov Qahramon Qurbandurdiyevich, Bahromov Shahzod Fazliddinovich	
Роль имиджа в улучшении инвестиционной привлекательности высших учебных заведений.....	787
Жанзаков Бекзот, Жонузиков Мирзабек	
Innovatsion kichik tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash bo'yicha xorij tajribasi va uni mamlakat iqtisodiyotida qo'llash imkoniyati.....	795
Toshaliyeva Saodat Toxirovna, Eshqulova Dilorom Abduravupovna	
Перспективы развития банковского сектора в Узбекистане для иностранных туристов	802
Муминов Шахзод Низомиддинович, Каримова Азиза Махмадризоевна	
Innovatsion faoliyat moliyaviy modellari va mexanizmlarini rivojlantirishning konseptual asoslari	806
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna	
Qishloq xo'jaligi tarmoqlarini innovatsion rivojlantirish bo'yicha xorijiy tajribalar va ulardan respublikamizda samarali foydalanish yo'llari	814
Ishniyazov Baxrom Normamatovich	
Turistik xizmatlarining o'ziga xos xususiyatlari va marketing tadqiqotlari.....	819
Berdiqulova Iroda Rayimqulovna	
Qoraqalpog'iston qishloq xo'jaligi: asosiy muammolar va rivojlanishining ustuvor yo'nalishlari	823
Yeshimbetov Uktamjon Xudaybergenovich	
Iqtisodiyotning erkinlashtirilishi sharoitlarida kichik biznes sektori rivojlanishining imkoniyatlari.....	832
Botirova R. A., Sirojiddinov I. Q.	
Kriptoalyuta va blokcheyn tadqiqotlari: tendensiyalar va istiqbollar	835
Berdiqulov Jurabek	
Bank risklarni monitoring qilish tizimini takomillashtirish	837
Hamroyev Sherzod Axtamovich	
O'zbekiston hududlariga xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda ko'p qavatli "yashil" fermer xo'jaliklarini tashkil etishning ahamiyati	843
Turdimuratova Aziza Alisherovna	
Surxondaryo viloyatining mahalliy budjet daromadlarini oshirish yo'llari va uni arima modeli asosida prognozlash.....	846
Abdunazarova Shahnoza Norqo'chqor qizi	
Qishloq xo'jaligi tarmog'ining mamlakat iqtisodiyotidagi o'rni va undagi tarkibiy o'zgarishlarni statistik baholash.....	856
Zakirova Umida Maxamadaminovna	
O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatish korxonalarining ijtimoiy-iqtisodiy mohiyati	863
Pardayev Jamshid Muzaffarovich	
Turizm bozorini rivojlantirishda mehnat bozorining tutgan o'rni va ahamiyati	872
Berdiqulova Iroda Rayimqulovna, Berdikulov Jurabek	
Проблемы расчета определения и планирования прибыли предприятий в условиях модернизации экономики	876
Алиева С.С.	

BO'LAJAK IQTISODCHILARNING KASBIY KOMPETENSIYALARI

Shukurova Marifat Xodjiakbar qizi

PhD, Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti 1-kurs doktoranti

Annotatsiya: Kasbiy kompetensiya tahlili zamonaviy tadqiqotning asosiy yo'nalishlaridan biridir. Maqolada bu masala turli ilmiy adabiyotlarda keltirilgan ma'lum tushunchalar, yondashuvlar va nazariy tarkibiy qismlaridan kelib chiqqan holda keng yoritildi va bo'lajak iqtisodchilarning maxsus kasbiy kompetensiyalari taqdim etildi.

Kalit so'zlar: kompetensiya, kasbiy kompetensiya, maxsus kompetensiya, bo'lajak iqtisodchi.

Abstract: Analysis of professional competence is one of the main areas of modern research. In the article, this issue is widely discussed based on certain concepts, approaches and theoretical components presented in various scientific literatures, and special professional competences of future economists are presented.

Key words: competence, professional competence, special competence, future economist.

Аннотация: Анализ профессиональной компетентности является одним из основных направлений современных исследований. В статье данный вопрос широко освещен на основе отдельных концепций, подходов и теоретических компонентов, представленных в различной научной литературе, а также представлены специальные профессиональные компетенции будущих экономистов.

Ключевые слова: компетентность, профессиональная компетентность, специальная компетентность, будущий экономист.

KIRISH

Ma'lumki, bozor munosabatlariga asoslangan demokratik jamiyatda mavjud biror bir ish yoki xizmat vazifalarini bajarib turgan har bir mutaxassisning tegishli o'ringa qanchalik munosibligi darajasi uning shu ish yoki xizmat egasiga qo'yiladigan turli-tuman talablarga naqadar javob berishligi bilan baholanadi. Keyingi yillarda ish yoki xizmat o'rni bilan shu ish yoki xizmat o'rniga talabgor shaxs o'rtasidagi ana shunday munosiblik darajasini hisoblash asoslarini ishlab chiqish yo'lida jahonning bir qator davlatlarida kasb kompetensiyalarini tadqiq qilish va ana shunday tadqiqotlar natijalarini amalda qo'llashga oid bir qancha konsepsiyalar vujudga keldi.

ADABIYOTLAR SHARHI

"Kasbiy kompetensiya" atamasi o'tgan asrning 90-yillaridan boshlab faol qo'llanila boshlandi va T.I.Rudnev, G.Steyn, Fullan M.G., Friman D. va G.Krukes kabi ko'plab tadqiqotchilar uning ustida faoliyat olib bordilar.

Shaxsning kasbiy mahoratining zaruriy komponenti kasbiy kompetensiyadir. Ya'ni bu mutaxassis tomonidan kasbiy faoliyatni amalga oshirish va ularni yuqori saviyada qo'llash uchun talab qilinadigan bilim, ko'nikma va malakalarni egallashdir. Kasbiy kompetensiya deganda, shaxsning bilim va ko'nikmalarini egallashni anglatmaydi. Mutaxassis, balki har bir mustaqil soha bo'yicha yaxlit bilim va harakatlarning integratsiyalashuvi tushuniladi¹. Kasbiy kompetensiya shuningdek, mutaxassis bilimlarini dolzarb ma'lumotlar asnosida boyitib borishi, muhim ijtimoiy talablarni anglashi va yangi axborotlarni izlash, uni qayta ishlash va qo'llash qobiliyatini ham talab qiladi².

Kasbiy kompetensiyaga doir masalalar mahalliy va xorijiy olimlar tomonidan bajarilgan tadqiqot ishlarida ko'rib chiqiladi. Kasbiy kompetensiyaning zamonaviy yondashuvlari va talqinlari bir biridan qisman farq qiladi. Misol tariqasida G.K. Britell, R.M. Jueger, W.E. Blank kasbiy kompetensiyani "chuqur bilim sifatida", "topshiriqni

1 T.A. Stepchenko, O.A. Bulavenko. Professional'naya kompetentnost sobremennogo spetsialista ekonomicheskogo profilya: sushnostnie xarakteristiki. 2010

2 Martin Mulder PhD. Conceptions of Professional Competence.01 January 2014

yeterli darajada bajarish holati”, “haqiqiy faoliyatni amalga oshirish qobiliyati” deb tariflasi, V.M. Mugachev esa kasbiy kompetensiyaga “mutaxassislarni tayyorlash sifati va samarali mehnat faoliyati potentsialining o'ziga xos xususiyati” sifatida qaraydi. Pedagogikada bu toifa “umumiy madaniy kompetensiya” dan olingan komponent sifatida (N. Rozov, E.V. Bondarevskaya), yoki “mutaxassisning ta'lim darajasi” (B.S.Gershunskiy, A.D. Shchekatunova) sifatida qaraladi.

O.B. Xovovanning ta'kidlashicha, kasbiy kompetensiya nafaqat malaka g'oyasini (kasbiy mahorat, tajriba, bilim va ko'nikmalar), balki kasbiy faoliyatning mustaqilligini ta'minlaydigan ijtimoiy-kommunikativ va individual qobiliyatlarni ham o'z ichiga oladi.

B.G. Pishchulin maxsus kompetensiya, kommunikativ kompetensiya, avtokompetentlik (o'zini o'zi boshqarish), og'zaki va yozma nutq qobiliyatlari, izlanish va tadqiqot mahorati kabi tarkibiy qismlarni asoslab, kasbiy kompetensiya tarkibiga kiritadi. B.I. Bidenko kasbiy kompetensiyani “maxsus soha talablariga uslubiy jihatdan muvofiq harakat qilish, tayyorgarlik ko'rish va eplay olish” deb ta'riflaydi. V.I. Baydenko “vazifalar va muammolarni uyushqoqlik bilan va mustaqil ravishda hal qilish, shuningdek, o'z faoliyati natijalarini xolisona baholash” deya izohlaydi. Mutaxassisning yetukligining turli jihatlari bilan professionallikni o'zaro bog'lab, A.K. Markova professional kompetensiyaning to'rt turini aniqlaydi: maxsus, ijtimoiy, shaxsiy, individual.

Umumiy olganda, kasbiy kompetensiya – bu maxsus kasbga doir bilimlar, qobiliyat, malaka, ko'nikmalar, shuningdek, ularni shu soha asosida yangilash, axborot izlash va takomillashtirish ham tushuniladi. Maxsus yoki faoliyatga asoslangan kasbiy kompetensiya faoliyatni yuqori professional darajada o'zlashtirishni tavsiyalarini ham o'z ichiga oladi³.

Tadqiqot maqsadiga binoan bo'lajak iqtisodchilarni kasbiy kompetensiyalari quyidagicha izohlanadi.

Iqtisodchining malakasini aniqlashda turlicha yondashuvlar mavjud. Shunday qilib, masalan, I.A. Sasovanning fikricha, iqtisodchi uchta asosiy talabga javob berishi kerak:

- fan-texnika taraqqiyotining o'ziga xos xususiyatlari bilan belgilanadigan vazifalar – bu bilim va ko'nikmalar;
- mamlakat ijtimoiy-siyosiy tizimining o'ziga xos xususiyatlari bilan belgilanadigan vazifalar – bu ilmiy dunyoqarash, axloqiy fazilatlar, jamoat tashkilotlarida ishlash qobiliyati, siyosiy voqealarga yo'naltirilganligi, mutaxassis madaniyati;
- ilmiy-tadqiqot ishlarini olib borish qobiliyati kabi kasb talablaridan kelib chiqadigan vazifalar; amaliy muammolarni hal qilish ko'nikmalari; aloqa muammolarini hal qilish ko'nikmalari.

Yuqoridagi ma'lumotlardan kelib chiqib, bo'lajak iqtisodchining kasbiy kompetensiyasiga qo'yiladigan talablarni butun doirasini aks ettiruvchi shaxs xususiyatlari, bilim va ko'nikmalarini quyidagicha ta'riflanadi⁴.

1. Shaxsiy fazilatlar:

- mehnatga munosabat bildirish: mehnatsevarlik, diqqatlilik, ijodiy yondashuv;
- xulq-atvor va faoliyatning umumiy uslubini tavsiflovchi: mehnatsevarlik, mustaqillik, o'z so'ziga sodiqlik, faollik va g'ayrat;
- aqliy qobiliyatlar: moslashuvchanlik, tushuncha, bashorat.
- ma'muriy va tashkiliy: ish muhitini yaratish qobiliyati, odamlarga rahbarlik qilish, jamoani himoya qilish, odamlarni tushunish, ularni ishonitirish qobiliyati;
- odamlarga munosabatni tavsiflovchi: halollik, xolislik, odob-axloq;
- o'ziga bo'lgan munosabatni tavsiflovchi: talabchanlik, kamtarlik, ishonch, o'zini-o'zi takomillashtirish.

2. Bilim:

- iqtisodiyot mutaxassisligi bo'yicha professional;
- iqtisodiy-matematik;
- iqtisodiy faoliyat, uning maqsadi, vazifalari va rejalaridan xabardor bo'lish.
- iqtisodiyot mutaxassisligi bo'yicha xorijiy tillar (ingliz tili)ni mukammal o'zlashtirish.

3. Ko'nikmalar:

- professional iqtisodiy muammoni hal qilish;
- iqtisodiy adabiyotlar bilan ishlash;
- topshiriqni ko'rish;
- mehnatga o'rgatish;
- ishni boshqarish;
- tajriba;
- professional iqtisodiy siyosat yuritish;
- faoliyatning boshqa sohalari bilan o'zaro munosabatda bo'lish;
- kasbiy vazifani tushuntirish;
- iqtisodiy faoliyatni rejalashtirish.

³ Mukarram Axmedova. Pedagogik kompetentlik. Uslubiy qo'llanma. Toshkent.2018.

⁴ A. I. Matukova. Razvitie professional'noy kompetentnosti budushix ekonomistov sredstvami internet-texnologiy. Minsk.2012

Bo'lajak iqtisodchining kasbiy kompetensiyasiga qo'yiladigan talablarni aniqlab, iqtisodiy faoliyatning har bir turi uchun kontsepsiyani aniq belgilash zarur deb taxmin qilinadi. Sifatlar, bilim va ko'nikmalarni shakllantirishga asoslangan "iqtisodiy kompetensiya", bugungi kunda to'liq o'rganilmagan va professional fanlar nuqtayi nazaridan aniqlanmagan. Mahalliy va xorijiy fanlarda mavjud tadqiqotlar tahlilini hisobga olgan holda iqtisodiy kompetensiya, tushunchasiga aniqlik kiritish mumkin. Yuqorida aytilganlarga muvofiq, iqtisodchining kompetensiyasi iqtisodchi shaxsining sifat belgisi sifatida ifodalanadi, u ilmiy-nazariy bilimlar tizimini, shu jumladan, kasbiy ko'nikmalarni, tajribani, iqtisod sohasidagi bilimlarni o'z ichiga oladi. Malakali iqtisodchi bo'lish uchun o'z sohasiga doir mukammal bilimga ega bo'lishi, uni tajribada qo'llay olishi, raqobatbardoshlikni oshirishi o'z malaka va ko'nikmalarini jadal suratlarda o'zgarib borayotgan inovatsion g'oyalar, yangiliklar va axborotlar bilan yangilab borishi kerak. Bunday sifatlarga ega bo'lishda va o'z faoliyatini rivojlantirishda xorijiy tillarni ayniqsa, ingliz tilini mukammal bilish muhim ahamiyatga ega. Ingliz tilida iqtisodiy soha bo'yicha kommunikativ, lingvistik va pragmatik kompetensiyalarini uzluksiz oshirib borish bo'lajak iqtisodchilar uchun ulkan imkoniyatlar va muvaffaqiyatlar eshigini ochadi.

Shuni ta'kidlash kerakki, bo'lajak iqtisodchilarning kasbiy kompetensiyasini muhim belgilarini alohida ko'rib chiqish mumkin emas, chunki ular integral, yaxlit xususiyatga ega va umumiy iqtisodiy tayyorgarlikning mahsulidir.

TAHLIL VA NATIJALAR

Kasbiy maxsus kompetensiyaga qo'yiladigan talablardan kelib chiqib, iqtisodchi kompetensiyasining quyidagi tarkibiy qismlari ajratib ko'rsatiladi: motivatsion-irodaviy, funktsional, kommunikativ va reflektiv⁵.

1. Motivatsion-irodaviy komponent.

Birinchidan, u quyidagilarni o'z ichiga oladi: motivlar, maqsadlar, ehtiyojlar. Ya'ni, iqtisodiy kompetensiyani aktuallashtirishning qadriyatlar tizimi, iqtisodiy kompetensiyada shaxsning ijodiy namoyon bo'lishini rag'batlantirish, bo'lajak iqtisodchining iqtisodiy kompetensiyani rivojlantirishning samarali usullarini bilish o'zlashtirishga bo'lgan ehtiyojini tavsiflash va ushbu sohaga qiziqish mavjudligini nazarda tutadi.

Ikkinchidan, u ekstrovert bo'lish va liderlik qilish qobiliyatini o'z ichiga oladi. Bu qobiliyat boshqa odamlarga o'z ta'sirini oshirishga undaydi. Chunki ekstrovert odamlar katta ijtimoiy bosimga dosh bera oladilar, liderlik qobiliyati esa, ishonitirish, muvofiqlashtirish va tushuntirish orqali kadrlarga o'z yo'lini topish imkon beradi.

Uchinchidan, muvaffaqiyatsizlik ehtimolini kamaytirish uchun qo'shimcha harakatlarni qo'llash, shuningdek, energiya, qat'iyatlilik, faollik va yuklamalarga bardosh berish, qiyin vazifalarni bajarishda qat'iyatlilik ya'ni, xulq-atvorning irodaviy tomonini tavsiflaydi.

2. Funktsional (lotincha *functio* – bajarish, amalga oshirish) komponenti.

"Bilim va tajriba" iqtisodchining intellektual salohiyati, saviyasi, fikrlash uslubi, axloqiy me'yorlari va ijtimoiy funktsiyalarini hisobga olgan holda universitetda olingan bilimlar tizimidir. Iqtisodchini tayyorlashning asosi Funktsional kasbiy bilimlarni, ya'ni gumanitar, g'oyaviy va kasbiy fanlar sohasidagi nazariy va uslubiy bilimlarni, universal bilish usullarini va amaliy faoliyatni egallashdir. Fundamental bilimlar "ilmiy bilimlarning tuzilishi va mazmunini o'zgartirish, o'quv fanlari o'rtasida shunday bog'lanishlarni o'rnatish"ni o'z ichiga oladi, bu esa iqtisodchilarda iqtisod sohasidagi faoliyat to'g'risida yaxlit tasavvurni shakllantirish imkonini beradi, bilimlarning qo'llanilishi va undan faol foydalanish darajasini oshiradi.

Binobarin, bo'lajak iqtisodchi mutaxassisning funktsional kompetensiyasi negizini egallagan bilim sintezi tashkil etadi: gumanitar, ijtimoiy-iqtisodiy, tabiiy fanlar, umumiy kasbiy maxsus va ixtisoslashtirilgan iqtisodiy fanlar. Ushbu komponent iqtisodchining iqtisodiy faoliyatni boshqarish va tashkil etishni rejalashi; iqtisodiy jarayonning mantiqiyligini, iqtisodiy muammolarni mustaqil va mobil hal qilish usullarini loyihalashi uchun zarur bo'lgan faoliyat usullari shaklida ishlaydi. Ulkan g'oyalarni yaratish, noodatiy fikrlash, bu o'z-o'zini tarbiyalash va kasbiy mahoratini oshirishga yordam beradi.

3. Kompetensiyaning kommunikativ (lotincha *communico* – bog'lash, muloqot qilish) komponenti.

O'z fikrlarini aniq va ravshan ifodalash, ishonitirish, bahslash, dalillarni yaratish, tahlil qilish, mulohazalar bildirish, oqilona va hissiy ma'lumotlarni yetkazish, shaxslararo aloqalarni o'rnatish, o'z munosabatlarini muvofiqlashtirish, turli ish sharoitida optimal muloqot uslubini tanlashni o'z ichiga oladi. Shuni ta'kidlash kerakki, bo'lajak iqtisodchining kommunikativ komponentiga quyidagi ko'nikmalarni kiritishni ham mumkin:

- biznes uchrashuvlari va suhbatlarini o'tkazish qobiliyati;
- biznes yozishmalarini olib borish qobiliyati;
- muloqot qilish qobiliyati;
- tinglash qobiliyati.

5 T.A. Stepchenko, O.A. Bulavenko. Professional'naya kompetentnost sobremennogo spetsialista ekonomicheskogo profilya: sushnostnie xarakteristiki. 2010.

Qolaversa, malakali iqtisodchi ishbilarmonlik odob-axloq qoidalarini puxta egallashi, nutq madaniyatiga ega bo'lishi kerak. Yuqoridagilardan tashqari, kommunikativ komponent loyiha, reja, dastur, texnologik jarayonni muhokama qilish, qo'shma loyihalarni yaratishda, ishlab chiqarishni rekonstruksiya qilishda ishtirok etish va hisobot tuzish qobiliyatini ham o'z ichiga olishi kerak.

Kommunikativ qobiliyatlar hamkorlikda va jamoaviy iqtisodiy faoliyatda namoyon bo'ladi. Bularga quyidagilar kiradi: odamlar o'rtasidagi munosabatlarni tushunish, muloqot holatini adekvat idrok etish va boshqalarning tajribasidan foydalanish qobiliyati; sheriklar bilan munosabatda ularning motivlari va maqsadlarini tushunish qobiliyati; hamkorlik qilish qobiliyati; o'z nuqtayi nazarini himoya qilish qobiliyati; shaxslararo hodisalarni bashorat qilish qobiliyati, asosiy aloqa usullarini bilish; muloqotda nizolardan qochish qobiliyati.

Shunday qilib, bo'lajak iqtisodchining kommunikativ kompetensiyasi iqtisod bo'yicha zamonaviy mutaxassisning ustuvor fazilatlaridan biriga aylanadi, chunki iqtisodiyotdagi turli xil faoliyat turlari (boshqaruv, tashkiliy, ishlab chiqarish-texnologik, dizayn) odamlar bilan bevosita aloqada amalga oshiriladi.

Iqtisodchining faoliyati esa ijtimoiy muhitda (B.A.Dushkov, B.F.Lomov, B.A.Smirnov) cheksiz xilma-xil munosabatlar o'rnatish bilan tavsiflanganligi sababli, iqtisodiy aloqa iqtisodchi malakasining asosiy jihatlaridan biriga aylanadi va ko'p jihatdan uning muvaffaqiyatini belgilaydi. Professional iqtisodiy faoliyatda odamlar bilan ishlash qobiliyati har bir iqtisod bitiruvchisi uchun majburiy kasbiy mahorat bo'lishi kerak.

4. Refleksiv (lotincha reflexio – orqaga qaytish) komponenti

O'z faoliyati natijalarini va o'z rivojlanish darajasini va shaxsiy yutuqlarini ongli ravishda nazorat qilish qobiliyatida namoyon bo'ladi; ijodkorlik, tashabbuskorlik, hamkorlikka e'tibor berish, birgalikda ijod qilish, o'ziga ishonch, introspektsiyaga moyillik, oldindan ko'ra bilish, faollik, tanqidiy va innovatsion fikrlash va munosabatlar natijalarini prognozlash qobiliyati, ijodiy fazilatlar va xususiyatlarni shakllantirish. Refleksiv komponent – bu shaxsiy yutuqlarni tartibga soluvchi, odamlar bilan muloqotda shaxsiy ma'noni izlash, o'zini o'zi boshqarish, harakatchanlik, o'zini o'zi bilish, kasbiy o'sish, ko'nikmalarni takomillashtirish, ma'no yaratish, refleksiv qobiliyatlarini rivojlantirish va individual ish uslubini shakllantirish hisoblanadi.

Refleksiv komponent juda muhim sanaladi, chunki bu komponent o'z-o'zini hurmat qilish, boshqa odamlar uchun o'z ahamiyatini tushunish, o'z faoliyati natijalari uchun javobgarlik, o'zini o'zi bilish va kasbiy faoliyat jarayonida o'zini o'zi anglash darajasini belgilaydi.

Yuqoridagi barcha komponentlar iqtisodchi shaxsining integratsion sifati bo'lgan sintezlangan ta'limga, iqtisodchining kommunikativ va Funktsional kompetensiyasiga birlashtirilgan.

XULOSA

Xulosa qilganda, iqtisodiy bilim, ko'nikma va malakalar sohasida kasbiy tayyorgarlik jarayonida iqtisodchi kompetensiyasining tipologiyalari quidagicha:

- bilishni o'rganish (iqtisodchining kasbiy va uslubiy kompetensiyasi);
- muloqotchanlikni o'rganish (iqtisodchining ijtimoiy va kommunikativ kompetensiyasi);
- faoliyatni amalga oshirishni o'rganish (iqtisodchining faoliyat bo'yicha kompetensiyasi, rejalarni amalga oshirish);
- kolloborativ ishlashni o'rganish (iqtisodchining hamkorlik bo'yicha kompetensiyasi).

Iqtisodchi kompetensiyasining barcha tarkibiy qismlari bir-biri bilan o'zaro ta'sir qiladi. Ko'rib chiqilgan tushunchalar va tarkibiy qismlar tizimi bo'lajak iqtisodchilarning maxsus kasbiy kompetensiyalari sifatida qaraladi, bu esa o'z navbatida ta'lim jarayonida iqtisod sohasidagi mutaxassisning kompetensiyasini shakllantirish omillari, tamoyillari, shartlari tizimini aniqlash imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mukarram Axmedova. Pedagogik kompetentlik. Uslubiy qo'llanma. – Toshkent. 2018.
2. Martin Mulder PhD. Conceptions of Professional Competence. 01 January 2014.
3. Okulovsky, O. I. Competence and competence approach in teaching 2012.
4. A.V. Xutorskoy. Klyuchevie kompetensii i obrazovatel'nie standarti., 58-64. 2002.
5. T.A. Stepchenko, O.A. Bulavenko. Professional'naya kompetentnost sobremennogo spetsialista ekonomicheskogo profilya: sushnostnie xarakteristiki. 2010
6. A. I. Matukova. Razvitie professional'noy kompetentnosti budushix ekonomistov sredstvami internet-texnologiy. Minsk. 2012.
7. Kuz'mina N.V. Professionalizm deyatel'nosti prepodavatelya i mastera... kompetentnost'. 2013.
8. Tatur Yu.G. Kompetentnost' v strukture modeli kachestva podgotovki spetsialista. 2004.
9. Zimnyaya I.A. Klyuchevie kompetensii – novaya paradigma rezul'tata obrazovaniya// Visshee obrazovanie segodnya. 2003. № 5. S. 34-42.
10. Richards, J.C., Rodgers T.S. Approaches and Methods in Language Teaching. Cambridge. 2014.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 4

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.